

NISAM SE RODIO DA BUDEM GANEF!
(Odlomak iz knjige „Roman jednog romana”)

Pošto nam je bilo izručeno rješenje o protjerivanju, zaputio sam se s našim prijateljem Steinerom iz toplica Borszék u varošicu Borszék, da mijenjam dolare, koje nam je bilo dopušteno ponijeti sa sobom iz Moskve, i da kupim vozne karte. U varošici je doduše bila neka bankovna radnja — štedionica — ali je bila zatvorena, jer je bilo poslije podne. U ugodnoj glavnoj ulici s lijepom hladovitom alejom starih bukava bio je otvoren čitav niz dućana. Bile su to trgovine, u kojima je većinom bilo mnogo upadljivo dobre robe za mene, čije su oči bile naviknute na moskovske prodavaonice. Budući da ni u dućanima, suprotno nego u Moskvi, nije bilo kupaca, trgovci su stajali na vratima prodavaonica, ili pred njima, te zijevali.

— Većina natpisa svjedoči o tome da se trgovci i u Borszéku zovu općenito Weiss, Kohn ili Schwarz, — ustvrdio je naš prijatelj donekle melankolično, jer su dakako ondje odakle on dolazi, u Beču, — drukčije nego u Moskvi, gdje mi ni traga sličnog problema nismo opazili — političari i njihova štampa to učinili najprećim problemom. Na savjet moga prijatelja svratili smo se u jednu takvu malu tekstilnu prodavaonicu s natpisom Kohn ili Weiss, gdje su nas stranace dokoni trgovac i dva njegova pomoćnika (ovi posljednji u dužnoj udaljenosti iza pulta) dočekali s najvećim zanimanjem. Pošto smo odmah obavili naš skromni novčani posao, trgovac, stariji, mali, ćelav čovjek, odjeven s provincijalnom konvencionalnom urednošću, zamolio nas je, neka ne idemo još, jer, kaže, rijetko ima prilike razgovarati s ljudima koji dolaze iz tuđe zemlje. Ali mi smo rekli da moramo neodloživo otputovati, i molimo ga da nas uputi, jer moramo ići na kolodvor kupiti karte.

— Karte kupiti na kolodvoru? — uzviknuo je gotovo očinski indignirani trgovac sitnom robom. — Što vam pada na um? — i do-baci svome mladem pomoćniku, koga je oslovio sa „gospodine”, neka otrči po Salomona.

Pomoćnik ode, a mi, čekajući ga na vratima, spazismo ne mnogo kasnije kako dolazi natrag u pratnji nekoga mršavog mladog čovjeka vrlo visoka rasta, koji je imao u ruci štap, ali ne palicu,

nego takav štap kakvim se skitnica naoružava protiv oštih pasa. A i stupao je takvim dugim koracima, ne gledajući ni desno, ni lijevo, nego uvijek naprijed, kao da i ne hoda u ograničenu prostoru po popločanim ulicama neke varošice, nego korača kao kakav putnik na cesti. Nosio je usred ljeta bakandže i kožnate dokoljenice, siv kaput zakopčan do grla, neku vrstu bluže, a na glavi šešir sa širokim obodom, koji je nekad davno bio valjda tamne boje. Taj je dugonja hodao uspravno i isturio samo glavu s onim karakterističnim velikim nosom, kao da njuška. Čim je ušao i prije nego je trgovac, koji je bio poslao po njega, izgovorio ma i jednu riječ, on svojom velikom rukom zagnjuri u duboki džep svojih hlača, izvadi hrpu zelenih voznih karata te ih položi na pult:

— Kod mene su jevtinije za 60 odsto nego na kolodvorskoj blagajni. Za kamo želite karte?

Kažem mu da bih trebao tri karte za Bukurešt — Steiner je naime htio pratiti nas onamo — ali je moj glas odao nepovjerenje i oprez. On je ponudio, prije nego mu karte isplatimo, neka pođem s njime na kolodvor i neka se na blagajni uvjerim, jer on neće da nas prevari. Steiner je ostao u dućanu, a ja sam pošao sa Salomonom. Na kolodvoru su se blagajnica, koja je bila u službi, i Salomon pozdravili kao dobri znanci. Pred prozorčićem, iza koga se vršila službena prodaja karata, očito nisam ja bio prvi koga se moralo umiriti da karte koje se dobivaju kod Salomona vrijede isto kao one što ih na državnoj blagajni blagajnica prodava za 60 odsto skuplje.

Pošto sam Salomonu kod kolodvorske blagajne platio tri karte za Bukurešt, on mi je na povratku u grad otkrio jednostavno rješenje zagonetke. Gosti, koji posjećuju toplice, imaju nakon deset dana boravka povlastice na putne karte, pa se vraćaju istom voznom kartom u mjesto odakle su došli. U Borszék međutim često doputuju ne samo gosti toplica. Od takvih putnika vratar traži na izlazu putnu kartu. Od vratara karte dopijuu k Salomonu, koji mu naravno odstupa određen postotak dohotka.

— A možete li na taj način mnogo zarađivati? — upitao sam ga.

Samo me je pogledao iz prikrajka i dugim koracima, kao da uvijek mora gaziti preko zapreka, nastavio hodati, a mjesto odgovora samo je ogorčeno mahnuo rukom.

On je to činio tako ogorčeno, da sam zapitao:

— Pa zašto ne pokušate nekako drukčije zarađivati svoj kruh? Što ste inače po zanimanju?

A onda mi je ispričao da je on po zanimanju zapravo učitelj. Ali čak i pravi Rumunj teško da dobije učiteljsko mjesto, a kamoli on, koji je Židov. Ta trgovina voznim kartama ne bi bila ni tako loša, kad on ne bi svakoga mjeseca morao da plati određen postotak od dohotka osim kolodvorskom vataru — još i prefektu. Prefekt je, naime, načuo nešto o toj njegovoj trgovini, poslao po njega, vikao na njega, psovao ga kao Židova i zaprijetio mu da će ga zatvoriti. Salomon je bio odmah načisto s tim što hoće prefekt.

Rekao mu je dakle: — Vrlo poštovani gospodine prefekte, čemu ta galama, čemu brutalnost? Dobit ćete od mene svoj dio prema tome koliko zaradim. — I kako Salomon ima nekoliko izvora prigodne zarade slične naravi dijelom uz pomoć prefekta, složili su se. Prefekt je nezasitljiv. Ali to nije sve. Salomon mi je još povjerio da je on pripadnik rumunjske vojske, a i to ga stoji novaca. Da, on nosi civilno odijelo, premda je vojnik. Ne voli uniformu. On je na dopustu. Trajno. Kao protuuslugu mora donmlu kapetan da dobije za to svakoga mjeseca točno na prvi 5 000 leja. Bez toga ne produžuje mu dopust. Pa kad čovjek zaraduje toliko novaca! Ovakvu je kapetanu dobro. Osam, deset vojnika dobiju od njega dopust, i on na taj način bezbrižno zaraduje svojih 40, 50 hiljada leja! Teško je živjeti!

Ja sam ga nato zamolio neka me povede na poštu, jer moram predati brzoglav. Salomon se ponudio da će on predati brzoglav, neka se samo vratim k svome prijatelju, koji čeka na mene. Donijet će mi potvrdu.

— Ali nisam siguran, nećete li imati neugodnosti. Moram brzoglaviti u Moskvu.

Ostao je nasred ulice kao ukopan i kao da me hoće bolje pogledati, isturio svoj dugi vrat s jabučicom pa zurio u mene, kao da me tek tada vidi, i ponovio moju riječ:

— U Moskvu?

U prvi mah sam ga krivo shvatio. Mislio sam, Siguranca mu je sinula kroz glavu, i uplašio se da ga mogu vidjeti s čovjekom koji šalje brzoglav u Moskvu.

— Iz Rusije se ne smije iznijeti rubalj. Moram da obavijestim svoju sestru da se vraćamo prije nego smo predviđali i neka mi pošalje novaca na moje ime, na rusku granicu, u Tiraspol.

On je od svega razumio samo to da čovjek s kojim govori putuje u Sovjetski Savez — da taj može da putuje tamo!

Buljio je u mene dugo i s najvećim poštovanjem, kao da je moja zasluga što ne živim ovdje, nego smijem da živim tamo. Stajali smo na nekom trgu, prolazio je kraj nas poneki čovjek, a neka mala služavka u narodnoj nošnji gurala je pred sobom dječja kolica. Salomon teško da je opazio išta od toga. Sa svojim pomalo promuklim glasom počeo pričati. Opazio je na meni, reče, da sam ga čudno motrio, dok je on govorio o tome kakvim se lukavštinama održava, i zato hoće da znam: on je prije tri godine pokušao da prijeđe u Palestinu, kad je vidio da tu kao učitelj ne može sebi pomoći. I uspio je. Ne lako, ali je uspio. Međutim u Jeruzalemu su ga Englezi uhapsili. Nije imao dozvolu za ulazak u zemlju. Bacili su ga u zatvor. Dvadeset i četiri dana je ležao u zatvoru u Jeruzalemu, zatim su ga otppravili ovamo. Zatvor je i u Jeruzalemu vrlo loš, ali nisu ga tukli. Od Jeruzalema do Borszeka putovao je preko različitih država iz zatvora u zatvor četrdeset i četiri dana. Je li to zbog njegova velikog nosa ili čega drugog, tko bi to znao reći, gotovo je svuda organima vlasti nekako godilo da ga tuku. I to

najviše po licu. Salomon mi pokaza, tri zuba mu manjkaju od toga što su ga čuškali. Ljutili su se na njega naravno i zato što su ga morali pratiti, jer kad je čovjek protjeran, prati ga žandar ili policajac iz jednog seoskog ili gradskog zatvora u drugi. Sad je opet ovdje, već preko dvije godine.

Cijelu je pripovijest ispričao gotovo bez naglaska, kao da kazuje neke manje-više nezanimljive pustolovine treće osobe, prema kojoj je ravnodušan. Upitao sam:

— A zašto ste htjeli stići baš u Palestinu?

Kao da mora razmisliti već i sam, da se sjeti zašto je zapravo htio otići u Palestinu, polako skine svoj šešir sa širokim obodom. Tek tada sam ugledao njegovu crvenkasto-plavu, kratko ošišanu kosu, njegovo čelo, koje je nabrao, dok je stajao zamišljen, i čitavo mu suncem jako opaljeno lice.

— Zašto? Zato jer se ja nisam rodio da budem ganef (lopov), ja se nisam rodio da budem ganef, — i ljevicom se nasloni na svoj štap, a desnu ruku, u kojoj je držao šešir, ispruži širokom kretnjom. — I ja bih volio živjeti drugačije. Živjeti produktivno!

Ovako je rekao: *p r o d u k t i v l e b e n*. Dugo je ostao tako ispružene ruke. Odjednom se cijelo čelo naboralo. Pogledao me, ispitujući da li mu vjerujem. Ruka mu se zatim naglo spusti kao pod snažnim udarcem. — Sad sam ovdje, opet ovdje, — rekao je, nataknuo svoj široki šešir, navukao ga duboko na čelo i pošao sa mnom prema pošti. Na putu do pošte razgovarali smo još, i uvidio sam da riječ Moskva, koja ga je činila toliko povjerljivim prema meni, nije značila za toga čovjeka drugo nego nekad Palestina: ona je značila negaciju svega onoga što je karakteriziralo Kraljevinu Rumunjsku, negaciju činjenice da učitelj ne smije da bude učitelj, neko mjesto, dakle, gdje čovjek ne mora da bude ganef, gdje se može „produktivno živjeti“.